

Agris Dzenis (Kandovys nūvoda muzejs)
LATGOLYS ETNOSOCIALŪS GRUPU VEIDUOŠONUOS PIEC RĒZEKNIS
STARASTEJIS 16.-18. G. S. INVENTARU I DVIESEĻU REVIZEJIS ZIŅOM

Atslāga vuordi: *Latgolys etnosocialuos grupys, Latgolys 16.-18. g. s. viesture, demografeja.*

Vins nu nūtureiguokajim Latgolys kūpejuos kulturvidis komponentim ir viesturiski izaveidovušuos socialetniskuos grupys. Pietejumūs leidz šam moz izmontuoti 1590., 1712., 1738. i 1765. goda Rēzeknis starastejis krūņa muižu inventari ar tymūs aizraksteitim saiminīku vuordim i uzskaitis īspiejom, kas labi paruoda etnosocialūs grupu veiduošonuos dinamiku. Savukuort 1772. goda rudinī veiktuos Rēzeknis starastejis dvieseļu revizejis akti ir vacuokais olūts, kurā snāgtys zinis par kuruos naviņ Latgolys plotuokys dalis vysim dzeivuotuojim, jūs vacumu, dzeivis vītom i radniceibys saitom. Mynātuo olūta informaceja raksturoj jau izaveidovušuos, ilgtspiejeigys etnosocialūs grupu kulturtelpys i jūs strukturu.

Piec garūs karu i politiskūs juku perioda 1590. godā Rēzeknis starastejis inventarā septēnūs pogostūs fiksātys tikai 104 saimisteibys. Par sveša etnosa kluotbyutni licynoj atseviški zemņiku nalatvyski uzvuordi – Litvils, Hanekenons, Gadpians, kas vāluokūs dokumentūs vaira napasaruoda. Nu latvišu zemņiku uzvuordu fiksāti septeni, kas konkretajuos vītuos aizraksteiti i vāluokūs godu symtūs – pīmāram, Laizāns, Greidāns, Stylba, Špuņgāns.

1712. goda inventarā fiksātys 232 apdzeivuotys saimisteibys. Itaidys skaits piec Zīmeļu kara i Leluo miera pūstejumu viertejams kai augsts. Šymā godā Krīvānu, Rāznys i Osyunis voitistēs aba pogostūs mynātys atseviškys personys ar pūliskim uzvuordim – Dukaļskis, Borkevičs, Lipskis, Harasimovičs. Pyrmūreiz nūsaukts nazcik žaidu – krūgu rentņiki.

1738. godā jau beja pastuojs mīra i politiskuos stabilitatis laiks. Saimisteibu skaits beja pīaudzs da 291. Apmāram 34 saimisteibys Krīvānu, Lobuoržu, Rāznys i Osyuna pogostūs apdzeivuojuši pūli. Jūs leluokuo daļa bejuši vaļsts dīnasts ļauds – tai saukti Bruņu bojuori ci personiski breivī zemis eipašņiki. Pīmynāti i divi saiminīki ar apzeimiejumu „moskali”. Juoatzeimej, ka 1712. i 1738. godā registrātys ari atseviškys latvišu leimaņu i zemis eipašņiku saimis: Laizāni, Rudbuorži, Jūrdži.

Krīvu staraveru leluoka īceļuošona ir nūtykuse leidz 1765. godam. Itymā godā nu vysu 119 cīmu ar videji pīcom saimisteibom kotrā jau fiksāts 20 krīvu i pūļu apdzeivuotu cīmu. Svešūs etnosu dzeivis vītyš koncentrējuos nūteiktuos teritorejuos: pīci krīvu cīmi Rāznys pogostā, ostoni – Cyskoda pogostā. Bez jūs beja vēļ desmit krīvu i latvišu jaukti apdzeivuotu cīmu. Teirī pūļu – Bruņu bojuoru i zemis eipašņiku cīmi beja septeni Krīvānu pogostā, seši Osyuna pogostā, jaukti pūļu i latvišu – ostoni cīmi Osyuna, Rāznys i Krīvānu pogostūs.

1772. godā dvieseļu revizejis dokumenti aproksta 42 krūņa i pryvatuos muižys. Kotrā nu jom beja 7–38 cīmi.

Leluo kuos dzeivis vītyš beja seši mīsti i slobodys, storp tim Rēzekne, Varakļuoni, Viļāni, Tiskādu sloboda, Latvišu Sloboda natuoli nu Tiskādīm, Sloboda natuoli nu Osyuna. Vairums dzeivuotuoju beja krīvi i pūli – īguojieji nu Krīvejis, Boltkrīvejis i Reigys.

Leluo kys pūļu – zemis eipašņiku – grupys aizraksteityš divejuos krūņa muižuos, seikūs šļahtiču grupys – četruos muižuos. Pūli beja sociali vysdaudzveideiguokuo grupa – i leli muižņiki, i mīstu dzeivuotuoji, i seikī zemis eipašņiki, taipat kolpuotuoji muižuos.

Žeidi, kas beja krūgu rentņiki ci tierguotuoji, atrūnami 34 muižuos. Tei beja sociali vysorganizātuokuo etniskuo grupa. Vysi Rēzeknis starastejis žeidi pīdarēja pi Kruoslovys kahala, kas beja jūs pošpuorvaldis vīneiba ar religiskom, fiskalom i tīsys funkcejom. Žeidim 1772. godā rakstureigys mozuos saimis – pracātais puors i bārni.

Rēzeknis starastejis zemņiku socialū grupu veidova treis nūrūbežuotys etniskuos grupys: latviši, staraveri (krīvi), boltkrīvi. Cīš bīži pi krīvu i boltkrīvu zemņiku vuordim ci cīmu nūsaukumim pīmynāts, ka tī ir īguojieji voi aizbāguši zemņiki nu Boltkrīvejis ci Krīvejis.

Zemņiku cīmūs dzeivova videji 2–10 saiminīki. Vysu etniskūs grupu zemņikim 1772. godā rakstureigys leluos saimis, kuruos dzeivova treju paaudžu pīdareigī: vacuoki, napracāti bārni, 1–2 pracātūs bārnu puori ar mozbārnim i audžubārnim. Saimē īguoja i bobuļņiki – kolpi, kas struodova par dzeivis vītu. Tikai ratūs gadejumūs tī nabeja saiminīka tyvi radinīki. Kūpumā viertejūt, cīmi beja

vīnys dzymtys dzeivis vītys, i jūs nūsaukumi beja identiski ar dzeivuotoju uzvordu.

1772. goda dvieseļu revizeja atkluoj kotrys etniskuos grupys nūslāgtu dzeivis telpu pastuoviešonys faktu. Latvīšim, krīvim i boltkrīvim tuos beja atseviški cīmi i slobodys, pūlim – muižys i slobodys, žeidim – muižys. Šuos dzeivis telpys leidz pat 20. godu syntam izaglobuoja i kai kulturteļpys, kuramuos tyka praktizātys i nūdūtys tuoļuok kotram etnosam rakstureiguos tradicejis.